

Monika Kalin Golob
Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede

DOI: 10.4312/jis.68.4.29-48
1.01

Simon Krek
Institut »Jožef Stefan«
Laboratorij za umetno inteligenco in
Univerza v Ljubljani
Fakulteta za računalništvo in informatiko in
Filozofska fakulteta

Tadeja Rozman
Univerza v Ljubljani
Fakulteta za upravo

Marko Stabej
Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

Boštjan Udovič
Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede

JEZIKI VISOKEGA ŠOLSTVA 2012– 2023: MED INTERNACIONALIZACIJO IN SKRBJO ZA SLOVENSKI JEZIK¹

S pregledom pravno-formalnih določil ter dejavnosti za razvoj in ohranjanje slovenskega jezika, opredelitivo pojma skrb za jezik visokega šolstva in intervjuji z odgovornimi osebami prepoznavamo (dobre) prakse za jezikovno ureditev slovenskega visokega šolstva. V zadnjih desetih letih se je vzpostavilo in izoblikovalo mnogo dejavnosti in izkušenj, ki omogočajo učinkovito internacionalizacijo, a so pogosto prepuščene samoiniciativnosti pedagoškega in administrativnega osebja, njihovi iznajdljivosti in volji. Oblikovana so priporočila, ki izhajajo iz potrebe po preseganju polarnosti med slovenščino in tujimi jeziki v slovenskem visokem šolstvu in znanosti. Država in univerze bi morale sredstva, namenjena internacionalizaciji, razumeti najprej kot podporo slovenščini: jezikovnim tečajem; informacijski tehnologiji za prevajalnike, digitalizaciji slovenščine in razvoju terminologije v visokem šolstvu; predvsem pa za organizacijo vseh naštetih dejavnosti.

¹ Članek je nastal kot rezultat projekta *Upravljanje jezikovne politike visokega šolstva: pregled stanja, dobrih praks in ukrepi* (CRP V6-2276), ki sta ga finančno podprla ARIS in MIZŠ (trajanje projekta 1. 10. 2022–30. 9. 2023), in v okviru raziskovalnega programa št. P6-0215 (Slovenski jezik – bazične, kontrastivne in aplikativne raziskave), ki ga je sofinancirala Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

Ključne besede: jezikovna politika visokega šolstva, skrb za slovenski jezik, internacionalizacija, digitalizacija, jezikovne pisarne

Languages in higher education 2012-2023: between internationalisation and care for the Slovene language

We identify (good) practices for language regulation in Slovenian higher education through a review of the legal and formal provisions and activities for the development and preservation of the Slovenian language, a definition of the concept of language care in higher education, and interviews with those responsible. Over the last ten years, many activities and experiences have emerged that allow for the effective exchange and integration of foreign students and professors, but such activities are often left to the initiative of teaching and administrative staff, their ingenuity and motivation. Recommendations are made based on the need to overcome the polarity between Slovene and foreign languages in Slovenian higher education and science. First and foremost, the state and universities should regard financial resources dedicated to internationalisation as support for the Slovene language, including: language courses; information technology for translators, digitisation of Slovene and the development of terminology in higher education; and, above all, the effective organisation of all recommended activities.

Keywords: language policy in higher education, care for the Slovene language, internationalisation, digitisation, language offices

Uvod

Razprave o študijskem jeziku je na prehodu v 21. stoletje začrtal dvostranski dokument, kratko poimenovan *Bolonjska deklaracija*.² Eden od strateških ciljev skupnega evropskega visokošolskega prostora je postala *internacionalizacija*, pogosto poenostavljeno razumljena kot večja izmenjava študentov in osebja; za tako povečanje pa je najpogostejši ukrep več predavanj v angleškem jeziku in več tujih profesorjev. To je tudi v Sloveniji vse od 2005 spodbujalo javne razprave o pomenu nacionalnega znanstvenega jezika. Leta 2012 smo te razprave analizirali in pridobili stališča o študijskih jezikih na slovenskih univerzah (Kalin Golob idr. 2012). Podatke smo nato metodološko nadgradili in objavili v knjigi (Kalin Golob idr. 2014). V zadnjem desetletju je literatura na temo jezikov v visokem šolstvu številna in problemsko sodi v dva sklopa:

1. Ključna beseda prvega sklopa je EMI (angl. *English Medium Instruction*, predavanja v angleščini). Veliko razprav – predvsem v nordijskih državah (prim. Saarinen in Rontu 2018) – se osredotoča na razmerje med nacionalnim jezikom in angleščino ter na internacionalizacijo kot osrednjo težnjo evropskih univerz. Tako kot v Sloveniji je tudi v drugih evropskih državah naraščanje števila predavanj in programov v angleškem jeziku povzročilo zaskrbljenost o upadu in pomenu lastnega jezika ter sprožilo pozive k večji regulaciji jezika visokega šolstva in zaščiti nacionalnega jezika.
2. Z regulacijo je povezan drugi sklop s ključnim terminom *jezikovna politika visokega šolstva* (npr. Kuteeva in Airey 2014; Delaney 2016; Darquennes idr. 2020; Orduna-Nocito in Sanchez-García 2022). Tudi tu so enako kot

² Povezava: http://www.arhiv.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/Bolonjski_proces/Bolonjska_deklaracija_slo.pdf (dostop 23. 10. 2023).

v Sloveniji stališča bipolarna: od popolne zaščite in prepovedi predavanj v tujem jeziku do angleščine kot prevladujočega jezika visokega šolstva in znanosti.

Vse do danes ostaja internacionalizacija eden ključnih ciljev evropskih univerz: angleščina za politične in univerzitetne odločevalce ostaja pot h kakovostnemu visokemu šolstvu, čeprav nekatere študije kažejo, da povzroča neenakost med študenti (Lo Bianco 2005; Lo Bianco 2010; Jenkis 2014; Kuteeva 2014; Shirahata in Lahti 2022). Vse pogostejši so pozivi, da morajo univerze pri jezikovnem načrtovanju najti ravnotežje med nacionalnimi jeziki in angleščino (Robertson in Kedzierski 2016; Shirahata in Lahti 2022). Do dvomov o angleščini kot prevladujočem študijskem jeziku univerz je v zadnjem desetletju prišlo celo v nordijskih državah, ko so raziskave pokazale, da diplomanti slabo obvladajo strokovni jezik svoje države (Bolton in Kuteeva 2012; Kalin Golob idr. 2014; 2017; Dimova idr. 2015; Saarinen in Taalas 2017; Saarinen in Rontu 2018), pojavile so se celo izrecne zahteve za zaščito nacionalnih jezikov pred angleščino na akademskem področju (Saarinen in Taalas 2017; Vila 2021; Shirahata in Lahti 2022). Kljub temu ostaja »angleščina samoumeven, čeprav ne vedno izrecno omenjen jezik internacionalizacije« v visokem šolstvu (Saarinen in Rontu 2018).

1 Upravljanje jezikovne politike visokega šolstva

Da bi ugotovili, kakšna je trenutna jezikovna politika slovenskih univerz ter ali je v dvajsetih letih od prvih bolonjskih programov v Sloveniji in v desetih letih od prve študije (Kalin Golob idr. 2012) prišlo do sprememb v jezikovni ureditvi visokega šolstva, smo pregledali aktualne jezikovne politike na slovenskih visokošolskih ustanovah (pravno-formalna določila ter dejavnosti za razvoj in ohranjanje slovenskega jezika) ter ugotavljali prakse jezikovne ureditve slovenskega visokega šolstva.

Analiza je obsegala:³

1. pregled in povzetek veljavnih pravnih podlag in predpisov v Sloveniji in na njenih javnih univerzah, nanašajočih se na jezikovno ureditev visokega šolstva;
2. sociolingvistično opredelitev pojma *skrb za jezik visokega šolstva*;
3. primerjalni pregled (2013 vs. 2023) predmetnikov slovenskih javnih univerz glede na predmete, ki vsebujejo kompetence za strokovno pisanje in terminologijo;
4. pisni intervju z elementi ankete in nato skupinski intervju z vodji mednarodnih pisarn za študent(k)e na treh javnih slovenskih univerzah;
5. pregled jezikovne ureditve visokega šolstva v devetih izbranih primerljivih evropskih državah;

³ Poročilo o raziskavi je dostopno na: <https://www.fdv.uni-lj.si/obremenitve/projektokument.aspx?id-p=7551&id=228> (dostop 23. 10. 2023).

6. pregled jezikovnih dejavnosti za redne tuje študent(k)e na treh javnih univerzah;
7. intervjuje z odgovornimi osebami za posamezna področja (z vodjo Leta plus na Univerzi v Ljubljani (UL) Natašo Piriš Svetina, s pomočnico glavnega tajnika za 1. in 2. stopnjo na UL Polonco Miklavc Valenčič in Mašo Kolenbrand, vodjo Službe za pedagoško mednarodno sodelovanje in mobilnost na FDV, ter z lektorji za slovenski jezik na izbranih tujih univerzah);
8. statistiko jezika doktorskih disertacij od 1991 do konca septembra 2023 (primerjalno slovenski – angleški jezik).

2 Pravne podlage, predpisi in strategije

Pregled Ustave Republike Slovenije,⁴ Zakona o javni rabi slovenščine⁵ in Zakona o visokem šolstvu⁶ kaže, da slovenski jezik kot uradni jezik Republike Slovenije ob italijanščini in madžarščini uživa visoko pravno zaščito. Področni zakon učni jezik določa v 8. členu in kljub večkratnim poskusom noveliranja ostaja enak: izvajanje javnih študijskih programov v tujem jeziku za visokošolske zavode v Sloveniji je omejeno na del študijskega programa ali na vzporedno izvajanje v slovenskem jeziku.

Odzivi na poskuse sprememb 8. člena Zakona o visokem šolstvu kažejo, da polarizacija mnenj o jezikih v visokem šolstvu in znanosti kljub predlogom, ki so zagovarjali sobivanje slovenščine z izjemami v tujem jeziku, ni bila presežena ter se je na eni strani oblikovala v mnenje o pretirani skrbi za slovenščino, ki da ovira internacionalizacijo, in na drugi strani v prepričanje, da ne sme biti nikakršnih izjem pri poučevanju v slovenščini. Še posebej burne reakcije je prinesel zadnji predlog (2018),⁷ ko se je na predlog sprememb odzvala Komisija za slovenski jezik pri SAZU z *Izjavo zoper razvrdenje slovenskega znanstvenega jezika* (29. 11. 2018) in sprožila številne odzive.⁸ Podobne polemike je mogoče pričakovati ob morebitnem novem poskusu spreminjanja 8. člena.

Statuti univerz glede opredelitve jezikovne ureditve izhajajo iz 8. člena Zakona o visokem šolstvu. V statutu UL navajajo jezikovno strategijo, ki bo podrobneje uredila izvajanje študijskih programov v tujem jeziku. Vse tri univerze skladno z

⁴ Ustava Republike Slovenije (URS), Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121, 140, 143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90, 97, 99, 75/16 – UZ70a in 92/21 – UZ62a.

⁵ Zakon o javni rabi slovenščine (ZJRS), Uradni list RS, št. 86/04 in 8/10.

⁶ Zakon o visokem šolstvu (ZVis), Uradni list RS, št. 32/12 – uradno prečiščeno besedilo, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 109/12, 85/14, 75/16, 61/17 – ZUPŠ, 65/17, 175/20 – ZIUOPDVE, 57/21 – odl. US, 54/22 – ZUPŠ-1 in 100/22 – ZSZUN.

⁷ Zbirko odzivov, prispevkov in člankov je mogoče najti na: <http://www.zagovor-slovenscine.si/objave/> (dostop 27. 4. 2023).

⁸ Povezava: <https://www.sazu.si/uploads/files/57fb8d9c9de14adc9ded154d/Izjava%20zoper%20razvrdenotenje%20slov.%20znanstvenega%20jezika.pdf> (dostop 24. 5. 2023).

univerzitetno avtonomijo poudarjajo vlogo senatov pri odločanju o pisanju in predavanjih v tujem jeziku. Z analizo spletnih strani in intervjuji nismo našli posebnih jezikovnih strategij ali drugih podobnih jezikovnonačrtovalnih dokumentov. Tudi Univerza na Primorskem (UP), ki je jezikovno strategijo imela,⁹ je ni aktualizirala ali pripravila nove.

Strategije univerz (Strategija Univerze v Ljubljani 2022–2027,¹⁰ Strategija Univerze v Mariboru 2021–2030¹¹ in Strategija Univerze na Primorskem 2021–2027¹²) izrecno omenjajo spremembo zakonodaje za »krepitev internacionalizacije izobraževanja« in delno izvedbo pouka v angleškem jeziku ob hkratni uveljavitvi strojnega prevajanja (UL). UL želi oblikovati jezikovno strategijo, ki bo podpirala razvoj in krepitev slovenskega jezika v okviru internacionalizacije. V prilogi 12 Strategija UL poudarja, da so pravila pri uporabi tujega jezika v poučevanju prestroga in vodijo v manjši interes tujih študentov in predavateljev. Tudi Univerza v Mariboru (UMB) in Univerza na Primorskem (UP) izpostavljata internacionalizacijo in predmete/programme v tujem jeziku kot pomembne elemente kakovosti in internacionalizacije.

Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025¹³ povzema, da Zakon o visokem šolstvu določa slovenščino kot učni jezik, skrb za razvoj slovenščine kot strokovno-znanstvenega jezika pa nalaga visokošolskim zavodom. Poudarja, da je ključno vzpostavljanje ravnotežja med uporabo in razvojem slovenskega strokovno-znanstvenega jezika ter uporabo tujih jezikov. Če je uporaba tujega jezika nujno potrebna za doseganje odlične znanosti, je treba takšno uporabo dopustiti, hkrati pa poskrbeti, da so rezultati raziskav ustrezno dostopni in predstavljeni v slovenskem jeziku.

Resolucija o nacionalnem programu visokega šolstva do 2030¹⁴ navaja, da bo stopnja internacionalizacije slovenskega visokega šolstva primerljiva z najboljšimi evropskimi univerzami. Vzpostavljeni bodo mehanizmi za kroženje možganov ter trajna skrb za razvoj slovenskega jezika in strokovnega izrazja. S spremenjeno zakonodajo bo omogočeno prilagodljivo in odzivno slovensko visokošolsko okolje, ki bo omogočilo internacionalizacijo izobraževanja, raziskovanja in umetnosti ter pridobivanje visokokvalificiranega kadra iz tujine. Visokošolski zavodi bodo aktivno vključeni v razvoj slovenskega jezika ter ohranjanje in razvoj nacionalne kulturne dediščine in identitete ob močni vpetosti v mednarodno skupnost. Zagotovljeno bo financiranje poučevanja slovenskega jezika za tuje študent(k)e ter

⁹ *Prerez jezikovne politike* je datiran 13. 9. 2012: <https://www.upr.si/si/medijski-center/prerez-jezikovne-politike-na-univerzi-na-primorskem-v-slo-ita-in-ang#> (dostop 29. 10. 2023).

¹⁰ Povezava: https://www.uni-lj.si/o_univerzi_v_ljubljani/strategija_ul/ (dostop 29. 10. 2023).

¹¹ Povezava: <https://www.um.si/wp-content/uploads/2021/11/Strategija-Univerze-v-Mariboru.pdf> (dostop 29. 10. 2023).

¹² Povezava: <https://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-293-088-2.pdf> (dostop 29. 10. 2023).

¹³ Povezava: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO123> (dostop 29. 10. 2023).

¹⁴ Povezava: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO139> (dostop 29. 10. 2023).

zaposlene. Vključeni v proces internacionalizacije bodo skrbeli za prenos konceptov in terminologije v slovenski jezik, v primeru študijskega programa v tujem jeziku bo zagotovljen razvoj slovenskega jezika in terminologije tudi z dostopnostjo študijskih vsebin v slovenskem jeziku.

Strategija internacionalizacije visokega šolstva in znanosti v RS do 2030¹⁵ jezik oziroma slovenski jezik v 32-stranskem dokumentu omenja 26-krat. V viziji izpostavlja »uravnoteženo jezikovno politiko in krepitev medkulturnih kompetenc«. V podpoglavju 2.2 *Odpravljanje administrativnih ovir za krepitev privlačnosti Slovenije kot destinacije za visokošolske učiteljice in učitelje ...* je na prvem mestu navedeno »odpravljanje jezikovnih ovir pri poučevanju in raziskovanju«. Na str. 28 ob večjezičnosti navajajo »skrb za slovenski jezik« kot nastajanje nove slovenske strokovne literature in strokovnih izrazov, tečaje slovenščine za tujce in lektorate na tujih univerzah ter spremljanje in raziskave slovenskega jezika. Ob tem bodo razviti pristopi »v zvezi z opredelitvijo jezikov učenja in poučevanja ob upoštevanju večjezičnosti«. V okviru Zaveznitva evropskih univerz (str. 28) se bo oblikoval nabor programov v tujih jezikih, predvsem na podiplomski stopnji, ob čemer bo

zagotovljen razvoj slovenskega jezika in terminologije v visokem šolstvu in znanosti tudi z dostopnostjo študijskih vsebin v slovenskem jeziku. Dostopnost študijskih vsebin v slovenskem jeziku pri tem pomeni: individualne konzultacije ali vaje v slovenskem jeziku, študijska literatura ali povzetki predavanj v slovenskem jeziku in podobno. Visokošolski zavodi bodo poleg tega nudili podporo svojim študentom in osebju za učenje tujih jezikov ter mednarodnim študentom za učenje slovenskega jezika.

Na str. 32 navajajo tudi lektorate slovenskega jezika na univerzah po vsem svetu s pomembno vlogo pri promociji študija v Sloveniji, slovenskega jezika, kulture in Slovenije kot celote.

3 Definiranje pojma skrb za slovenski jezik

Pravno-formalne podlage varujejo status slovenščine kot uradnega jezika na vseh stopnjah izobraževanja. Eden od pogostejših ukrepov, ki ga resolucije in strategije s področja visokega šolstva in znanosti navajajo kot protiutež prizadevanju po internacionalizaciji (in znotraj nje tudi večjega deleža angleščine), je skrb za razvoj slovenskega jezika in strokovnega izrazja. Poseben pomen naj bi imeli tudi lektorati slovenskega jezika na univerzah po vsem svetu. Ker se taka dikcija ponavlja že desetletja, je treba najprej konceptualno razrešiti oba ključna pojma: *internacionalizacija* in *skrb za jezik*. Kot je bilo ugotovljeno, je *internacionalizacija*

¹⁵ Povezava: Vest o sprejetju strategije in povezava na dokument: <https://www.gov.si/novice/2023-03-24-sprejeta-strategija-internationalizacije-visokega-solstva-in-znanosti-v-republiki-sloveniji-do-2030/> (dostop 24. 5. 2023).

/.../ izrazito raznorodno, nestrukturirano in nejasno krovno poimenovanje in pojmovanje, ki zajema tudi protislovne interpretacije, /zato/ rešitve ne morejo biti enotne in vse ne zadevajo jezikovnih vprašanj. Težnje po internacionalizaciji v vseh pomenih se pri obravnavi vprašanja učnih jezikov v visokem šolstvu pogosto odražajo v razumevanju slovenskega jezika kot ovire pri tej internacionalizaciji, vendar je tako izhodišče neskladno s samo idejo internacionalizacije, ki naj bi vodila k evropski večjezičnosti in medkulturnosti, pa tudi s formalnopравnim statusom slovenščine kot uradnega jezika Republike Slovenije (Kalin Golob idr. 2014: 210).

Skrb za slovenski jezik je podobno kot *internacionalizacija* označevalec, ki omogoča poljubne interpretacije. Prav zato smo ob začetku naše raziskave definirali, kako (po)skrbeti za slovenščino kot strokovni oziroma znanstveni jezik.

Odgovori so glede na splošno veljavna sociolingvistična spoznanja (npr. Giles idr. 1977) načeloma jasni. Za razvoj je treba zagotoviti: 1. zadosten (in čim večji) obseg rabe slovenščine v strokovnem in znanstvenem komuniciranju ter 2. zadostno (in čim boljše) znanje slovenščine vseh udeležencev v visokem šolstvu. V sodobni situaciji ta dva pogoja za nadaljnji obstoj in razvoj nista samoumevno in samodejno zagotovljena. Pogoja sta soodvisna. Z njima pa so povezani in iz njiju izpeljani drugi pomembni jezikovnonačrtovalni vidiki. Ker sta mednarodno znanstveno komuniciranje in internacionaliziran visokošolski prostor zaznamovana z večjezičnostjo, v kateri ima že dolgo (in nič ne kaže, da bi se to lahko prav kmalu spremenilo) posebno močen položaj angleščina, je zaskrbljenost za nadaljnjo vitalnost drugih jezikov v tem kontekstu razumljiva. Angleščina ni močna le v tem, da se res veliko uporablja, ampak je dominantna tudi v jezikovnoideološkem predstavnem svetu: v zavesti načrtovalcev in načrtovalk mednarodno povezanega, konkurenčnega visokega šolstva se zdi temeljni pogoj za doseganje ciljev – čeprav raziskave nedvoumnosti te predstave ne potrjujejo prav z visoko gotovostjo (prim. Soler-Carbonell idr. 2017; Shirahata in Lahti 2022).

Najboljši argument za ohranitev vloge nacionalnih jezikov v visokem šolstvu po vsej Evropi je dejstvo, da je izobraževanje v maternih jezikih načeloma najudobnejše in najučinkovitejše (prim. Kalin Golob idr. 2017). Seveda to drži posebej tam, kjer je materni jezik večine udeležencev in udeleženk visokega šolstva tudi uradni jezik okolja – kar hkrati pomeni, da so govornici in govorke drugih jezikov v takem visokošolskem okolju v slabšem izhodiščnem položaju, če že ne diskriminirani (diskriminirani ostanejo, če okolje ne poskrbi za neke vrste izravnalne ukrepe, povezane predvsem z učinkovitim učenjem uradnega jezika okolja in zagotavljanjem take ali drugačne jezikovnotehnološke podpore pri prevajanju in drugih oblikah medjezikovnega posredovanja).

Kot pomemben del skrbi za slovenski jezik v visokem šolstvu in znanosti se pogosto omenja predvsem skrb za slovensko terminologijo posameznih strokovnih in znanstvenih področij. V zvezi s tem se je v slovenskem prostoru v zadnjem času razvilo precej terminoloških orodij in platform, ki omogočajo in podpirajo

sodobnejšo terminološko in terminografsko dejavnost. Toda kljub tovrstnemu napredku ostaja dejstvo, da lahko terminologija dejavno obstaja in se razvija v nekem jeziku le tedaj, če se ta jezik redno in obsežno uporablja v visokošolskem, strokovnem in znanstvenem komuniciranju.

Skrb za slovenski jezik torej pomeni:

- dejavnosti, s katerimi zagotavljamo dovolj velik obseg strokovnega in znanstvenega pisnega in govornega komuniciranja v slovenščini;
- dejavnosti, s katerimi jezik nadgrajujemo z novimi poimenovalnimi in drugimi izraznimi sredstvi, potrebnimi za učinkovito pedagoško in znanstveno komuniciranje;
- dejavnosti, s katerimi zagotavljamo in nadgrajujemo jezikovno zmožnost vseh udeležencev in udeleženk visokošolskega procesa, ki jim omogoča učinkovito komuniciranje na določenem strokovnem področju.

Skrb za slovenski jezik v večjezičnem okviru pomeni vzpostavitev take jezikovne ureditve, v kateri bo zagotovljeno nemoteno in učinkovito komuniciranje z zadostnim obsegom rabe slovenščine za njen nadaljnji razvoj. Upošteva dva vidika jezikovne prakse, funkcionalnega in simbolnega, tako s stališča govorcev in govork kot s stališča ustanov. Temelji na splošnih načelih jezikovne rabe (ki so lahko dogovorjena in določena posebej), na pravilih (od zakonodaje RS do internih aktov ustanov) in na zagotavljanju jezikovne informiranosti vseh v univerzitetnem prostoru. Na podlagi načel, pravil in informiranosti pa je treba poskrbeti za učinkovit in razviden sistem odločanja o jezikovnih praksah, pravicah in obveznostih.

Pojem skrb za slovenščino je že vrsto let v uporabi tudi v zelo specifičnem pomenu. Gre za nacionalno pomembno nalogo na področju visokega šolstva: za financiranje uspešne mreže lektoratov slovenščine na tujih univerzah, ki je vsako leto opredeljeno s posebno pogodbo med ministrstvom in UL (Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, CSDTJ). Proračunska postavka »Skrb za slovenščino« pokriva tudi financiranje Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture, namenjenega študentom in študentkam ter profesorjem in profesoricom slovenščine na tujih univerzah, ter sofinanciranju mednarodnega slovenističnega znanstvenega simpozija Obdobja. To so dragocena sredstva, namenjena uveljavljanju slovenskega jezika (posredno pa tudi literature in kulture) v mednarodnem visokošolskem prostoru, a vendarle ta dejavnost ni neposredno povezana z ustreznim in učinkovitim upravljanjem jezikovne ureditve slovenskega visokošolskega prostora.

4 Slovenščina kot strokovni jezik na slovenskih univerzah

Ena izmed pogosto izraženih pobud, s katero naj bi zagotovili rabo in razvoj strokovne slovenščine na akademski ravni, je uvedba predmeta o strokovno-znanstveni slovenščini na vseh fakultetah slovenskih univerz.¹⁶ Ta ideja je bila zapisana že v resoluciji o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007–2011,¹⁷ v aktualni resoluciji 2021–2025¹⁸ pa vpeljava in izdelava učnega načrta za tak predmet še vedno ostaja eden izmed ukrepov za doseganje cilja *razvijati sporazumevalno zmožnost v strokovnem jeziku*. Razlogov, da ideja v praksi ni zaživela, je več – glede na akreditacijske in organizacijske postopke bi bila uvedba izjemno zapletena, zaradi različnih profilov in potreb po (specializirani) jezikovni zmožnosti bodočih diplomantov pa ima ideja o enotnem predmetu zagotovo tudi vsebinske pomanjkljivosti. Študija o vpeljavi takšnega predmeta je bila objavljena že pred desetimi leti (Lengar Verovnik idr. 2013), avtorice pa so, izhajajoč iz ugotovitve, da ni mogoče postaviti enotnega učnega načrta, pripravile predlog tem, vsebin in žanrov, iz katerih bi fakultete lahko izbirale glede na študijsko področje. V študiji se je sicer pokazalo, da kljub pomanjkljivostim slovenščina kot strokovni jezik na univerzah ni zanemarjena (Lengar Verovnik idr. 2013: 55), saj je bilo na treh slovenskih javnih univerzah in Univerzi v Novi Gorici pred desetletjem akreditiranih 72 predmetov, povezanih z razvojem kompetence strokovnega izražanja.¹⁹ Primerjalni pregled predmetnikov je pokazal, da se je v študijskem letu 2022/23 število še povečalo – izvajalo se je kar 143 predmetov, ki so, sodeč po naslovu, povezani s strokovnim izražanjem.²⁰ Premik je opazen predvsem na zdravstvenem področju, kjer je poudarek na komuniciranju s pacienti in v stroki, na humanističnih in družboslovnih fakultetah pa na medkulturnem (spo)razumevanju. Povečalo se je tudi število predmetov, ki obravnavajo tujo področno terminologijo, novih, ki bi proučevali strokovno slovenščino področja, pa je razmeroma malo. Ugotovitve niso presenetljive, saj univerzitetni predmeti sami po sebi prinašajo terminologijo področja, zmožnost razumevanja in tvorjenja strokovnih besedil pa študenti razvijajo ob usvajanju strokovnih vsebin pri različnih predmetih. To potrjujejo tudi rezultati anketne raziskave, izvedene v študijskem letu 2022/2023 pri projektu Empirična podlaga za digitalno podprt razvoj pisne jezikovne zmožnosti (PROP),²¹ s katero se je na slovenskih visokošolskih zavodih preverjala praksa pisanja besedil v slovenščini in podajanja povratnih informacij med študijskim procesom.²² Odgovori pedagogov, ki večinoma niso strokovnjaki za jezik, kažejo, da študenti pišejo

¹⁶ Nazadnje npr. pobuda Komisije za slovenski jezik v javnosti pri SAZU, poslana rektorjem slovenskih univerz 7. 6. 2022, povezava: https://www.sazu.si/uploads/files/57fb8d9c9de14adc9ded154d/Poziv%20slovenskim%20univerzam_SAZU.pdf (dostop 24. 5. 2023).

¹⁷ Povezava: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO50> (dostop 24. 5. 2023).

¹⁸ Povezava: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO123> (dostop 24. 5. 2023).

¹⁹ Gl. Prilogo A, dostopno na <https://www.fdv.uni-lj.si/obremenitve/projekttdokument.aspx?idp=7551&id=228> (dostop 24. 5. 2023). Primarno je bila priloga objavljena v Lengar Verovnik idr. (2013: 60).

²⁰ Gl. Prilogo B, dostopno na: <https://www.fdv.uni-lj.si/obremenitve/projekttdokument.aspx?idp=7551&id=228> (dostop 24. 5. 2023).

²¹ PROP, ARRS J7-3159, <https://www.cjvt.si/prop/#toggle-id-5> (dostop 24. 5. 2023).

²² Analiza je v pripravi, rezultati ankete bodo dostopni tudi na spletni strani projekta PROP.

različna besedila, skoraj vsi pedagogi pa ta besedila tudi pregledujejo in o njih dajejo povratne informacije. Pri tem poleg vsebine največ komentirajo prav neustrezno rabo terminologije, navajanje virov in zgradbo besedila, pa tudi jezikovno podobo in stilno neustreznost besedil. Rezultati kažejo, da se pedagogi precej posvečajo jezikovnim vidikom besedil, pogosto pa jezikovna podoba vpliva tudi na končno oceno pisnih izdelkov. Da je ta dejavnost izjemno pomembna, je potrdila tudi raziskava med doktorskimi študenti leta 2017 (Logar 2021): študenti mentorsko usmerjanje pri pisanju znanstvenih besedil (v celotnem študijskem procesu, ne le med doktorskim študijem) ocenjujejo za enako pomembno kot metodološko in vsebinsko vodenje, prav pisanje besedil med študijem (poleg branja znanstvenih besedil) ter navodila in popravke mentorjev pa so ocenili kot najpomembnejše dejavnosti, prek katerih so usvojili pisanje znanstvenih besedil.

Poleg pobud za uvedbo enotnega jezikovnega predmeta se na nekaterih fakultetah pojavljajo tudi potrebe po posebnih tečajih pisanja za študente. Ponekod se že izvajajo jezikovne aktivnosti v okviru obštudijskih dejavnosti in medpredmetno sodelovanje, ki se kaže kot ena izmed potencialno uspešnih metod povezovanja strokovnih in jezikovnih predmetov. Vendar je takšno sodelovanje možno le na fakultetah, kjer imajo zaposlene visokošolske učitelje za slovenski jezik, kar vključuje le manjši delež fakultet, zaradi administrativnih ovir pa takšno sodelovanje pogosto ni možno niti na teh. Medpredmetno sodelovanje je namreč praviloma možno izpeljati le pri predmetih istega programa, ki se izvajajo v istem letniku in istem semestru, sistemsko neurejene pa ostajajo druge možnosti in so tako vezane na projekte, obštudijske dejavnosti ali dodatno obremenitev slovenistov. Izkušnje kažejo (deloma pa jih potrjujejo tudi rezultati anketne raziskave projekta PROP), da bi si profesorji strokovnih predmetov na nejezikovnih programih želeli več sodelovanja s slovenisti pri vprašanih razvoja zmožnosti razumevanja in pisanja strokovnih besedil, upoštevajoč specifične študijskih programov, niso pa vsi naklonjeni uvedbi obveznega jezikovnega predmeta na fakultetah.²³ Na nejezikoslovnih študijskih smereh, kjer jezikovna izobrazba ni cilj, ampak je dobro jezikovno znanje le temelj za uspešno profesionalno delovanje, bi nadaljnje razvijanje jezikovne zmožnosti načeloma res moralo potekati hkrati ob usvajanju strokovnega znanja, torej ob recepciji strokovnih del in s pisanjem seminarskih nalog, poročil, pripravo govornih prezentacij ipd. Pedagogi, ki nimajo jezikoslovne izobrazbe, se sicer z reševanjem jezikovnih težav lahko ukvarjajo le v omejenem obsegu in ob težavah pri pripravi diplomskih del pogosto študente usmerjajo na lektorje, ki pa se pri pregledu zaključnih del osredotočajo predvsem na pravopisno-slovnične napake, niso pa usposobljeni za svetovanje na drugih jezikovnih in besedilnih ravneh (kar je tudi posledica tega, da lektorske storitve ponujajo strokovnjaki zelo različnih profilov in se marsikdaj na strokovno področje besedila ne spoznajo). Glede na specifične potrebe po visokošolskih učiteljih za slovenski jezik na nejezikoslovnih smereh študija, pa tudi nedodelane didaktične usmeritve o tem, kako na visokošolski ravni smiselno razvijati sporazumevalno zmožnost, ne gre pričakovati, da se bodo fakultete samoiniciativno odločale za vpeljavo novega slovenističnega

²³ Gl. npr. prispevek Študentom škriplje materinščina, *Dnevnik*, 1. 10. 2020.

predmeta oziroma zaposlovanje pedagogov slovenistov. Smiselno se zdi razmišljati o drugačni sistemski rešitvi, ki bi omogočala usmerjeno sodelovanje jezikoslovcev s pedagogi drugih strok, tudi kot del pedagoških aktivnosti, npr. pri snovanju in pripravi na naloge iz pisanja, pregledovanju študentskih besedil, terminološkem svetovanju, razvoju nalog za odpravljanje specifičnih jezikovnih težav posameznih skupin študentov. To bi bilo na primer mogoče z ustanovitvijo t. i. jezikovnih centrov na univerzah, usposobljenih in pooblaščenih za razvoj visokošolske didaktike strokovne slovenščine in jezikovno, tako za slovenščino kot prvi in drugi/tuji jezik kot tuje jezike, tudi z uporabo vseh sodobnih jezikovnotehnoloških možnosti.

5 Redno vpisani tuji študenti na Univerzi v Ljubljani, Univerzi v Mariboru in Univerzi na Primorskem: usvajanje slovenskega jezika

Po podatkih UL število in delež vpisanih tujih študentov vsako leto narašča – od leta 2018/19 do 2021/22 je število naraslo z 2702 na 3558 oziroma s 7,3 na 9,9 % vseh vpisanih študentov UL. Podoben trend na nacionalni ravni kažejo tudi podatki SURS:²⁴ število tujih državljanov, vpisanih v programe terciarnega izobraževanja, je bilo v študijskem letu 2022/23 9426 (11,8 %), kar je za 10,2 % več kot leto poprej. Mednarodni študenti se vpisujejo v programe v angleščini in slovenščini, pri čemer za vpis v večino slovenskih programov ni posebnih jezikovnih pogojev. Dokazilo o znanju slovenščine je zahtevano le na nekaterih za vpis v 1. ali 2. letnik, ravni znanja glede na skupni evropski jezikovni okvir pa segajo od A2 do C2.²⁵

Univerze imajo skladno z zakonodajo, nacionalnimi programi, statuti univerz in cilji krepitve internacionalizacije akreditirane predmete za učenje slovenščine kot drugega/tujega jezika in redno vpisanim študentom omogočajo brezplačno učenje slovenščine. Na UL in UP (dodatno) pomoč pri vključevanju v slovensko okolje predstavlja program Leto plus, ki študentom programov s slovenskim učnim jezikom ob izpolnjevanju določenih pogojev omogoča enoletno podaljšanje statusa študenta.²⁶ Poleg tega posamezne članice izvajajo tutorstvo za tuje študente, ki vključuje tudi pomoč pri premagovanju jezikovnih težav, študentom so na voljo prosto dostopni spletni tečaji in plačljivi tečaji slovenščine, slednji tudi s prilagojenimi vsebinami za študentsko ciljno publiko. Kljub temu se v praksi pojavljajo različne težave pri vključevanju tujih študentov v študijski proces. V nadaljevanju prikazujemo problematiko, evidentirano na podlagi pogovorov z vodji mednarodnih pisarn in vodjo Leta plus UL ter izkušenj, pridobljenih pri delu v visokošolskem okolju in na CSDTJ.

²⁴ Povezava: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/11121> (dostop 24. 5. 2023).

²⁵ Podatki o tem so dostopni na spletnih straneh univerz oziroma fakultet.

²⁶ Več o tem Kliner idr. 2022, <https://www.uni-lj.si/studij/leto-plus/>, <https://www.upr.si/si/studij--vpis/106-leto-plus/> (dostop 24. 5. 2023).

Pedagoški delavci pogosto opažajo, da študenti kljub potrdilom o znanju slovenščine oziroma udeležbi na organiziranih tečajih nimajo dovolj dobro razvite spoznavevalne zmožnosti za aktivno udeležbo v študijskem procesu. Po podatkih SURS večina redno vpisanih tujih študentov prihaja iz držav naslednic nekdanje Jugoslavije in tudi v Leto plus UL je vsako leto vključenih največ študentov iz teh držav (Klinar idr. 2022). Ti študenti imajo praviloma visoko razvito receptivno zmožnost, ne pa tudi produktivne, če se pred prihodom v Slovenijo slovenščine niso učili. Čeprav na tečajih skušajo sestaviti po predznanju čim bolj homogene skupine, po oceni UL in UP po končanih brezplačnih tečajih študenti večinoma dosežejo raven A2 do B1 (na UM pa B2), ki študentom ne omogoča vključevanja v študijski proces povsem brez jezikovnih prilagoditev. Poleg tega so tečaji zasnovani tako, da študente usposablja za uspešno sporazumevanje za vsakdanje in študijske potrebe (spoznavajo npr. besedišče in sporazumevalne vzorce, povezane z organizacijo študija in študentskim življenjem), ne pa tudi (splošno) strokovnega jezika. Vsaj na UL je bilo do sedaj zaradi organizacijskih težav nemogoče oblikovati skupine, ki bi bile homogene po smeri študija, kar bi omogočalo prilagoditve pouka s specifičnimi gradivi, predmet Slovenščina kot tuji jezik – lektorat 3, ki bi nadgrajeval znanje, pa so izpeljali le dvakrat z manj študenti. Na lektorate zadnjih nekaj let sicer vpisujejo od 300 do 350 oseb letno, kar je manj od vpisanih tujih študentov, ki se v tečaj želijo vključiti, in je le manjši delež vpisanih tujih študentov (v povprečju 10 %), hkrati pa med letom opažajo razmeroma velik osip. Obiskovanje lektoratov torej niti ni dostopno vsem študentom niti ne zagotavlja optimalnega znanja slovenščine za študij. Da bi po enoletnem učenju slovenščine študenti dosegli višje ravni znanja, so na UL razvili pripravljalni spletni tečaj,²⁷ ki bi študentom omogočil, da se ob začetku študijskega leta vključijo v nadaljevalno skupino Lektorat 2 in v drugem semestru v Lektorat 3, a je bil tak tečaj izveden le leta 2022, 2023 pa ga zaradi organizacijskih, kadrovskih in vsebinskih težav niso izvedli.

Kako učinkovit ukrep so obstoječi tečaji slovenščine in možnost dodatnega študijskega leta, po doslej zbranih podatkih težko ocenimo, saj analiz o uspešnosti v tečaje vključenih študentov pri nadaljevanju študija še ni bilo. Dobra posredna informacija so poročanja študentov, da jim tečaji pri študiju pomagajo, veliko pa se jih v Leto plus vpiše prav po priporočilu kolegov, ki so bili v program vključeni.

Šibko znanje, o katerem poročajo s posameznih članic, in (pavšalne) ocene o neustreznosti jezikovnih tečajev so pogosto posledica napačnih pričakovanj o tem, katere vsebine se poučujejo na tečajih in kaj se študenti v tem času lahko naučijo. Tečaji slovenščine so usmerjeni v splošno jezikovno in ne specializirano znanje po strokah, ki ga študenti usvajajo na svojih študijskih programih. Zaenkrat na UL lektorji Leto plus niso bili vpeti v razvoj specifičnih gradiv za posamezne stroke (malo pobud, premalo kadra), čeprav se to zdi smiselna pot v prihodnje. Za tovrsten razvoj gradiv in tečajev strokovne slovenščine tudi za tuje študente pa je

²⁷ Take tečaje izvajajo tudi na UP, gl. <https://welcome.upr.si/student/prepare/preparatory-days/> (dostop 30. 10. 2023).

zagotovo potrebno sodelovanje jezikoslovcev in pedagogov drugih strok, zato se zdi, da bi univerze dolgoročno morale ponujati infrastrukturo, ki bi to sistemsko omogočala. To vlogo bi npr. lahko imeli že omenjeni jezikovni centri na univerzah, ki bi skrbeli tudi za izobraževanje kadra o tem, kako ravnati ob težavah zaradi pomanjkljivega jezikovnega znanja tujih študentov, saj so trenutno na fakultetah pedagogi pogosto prepuščeni lastni presoji, ki se po poročanjih giblje od preklopa v pouk v tujih jezikih (najpogosteje v angleščino, pa tudi v južnoslovske jezike) do striktnega vztrajanja pri slovenščini brez prilagoditev ali pripravljenosti pomagati pri postopnem usvajanju jezika, tudi zaradi nepoznavanja zakonodaje, internih pravilnikov in izkušenj s pritožbami ali strahu pred njimi.

Z UL poročajo tudi o pogostih pritožbah zaradi nezadostnega znanja slovenščine študentov, vpisanih v programe z zahtevanim znanjem na ravni B2. To ni sporazumevalna zmožnost, primerljiva z zmožnostjo rojenih govorcev, kar bi morali pedagogi na začetku študija upoštevati. Po drugi strani pa drži, da so potrdila, ki jih študenti predložijo ob vpisu, pridobljena na različnih ustanovah in pogosto niso odraz realnega znanja. Zato bi bilo smiselno pripraviti seznam ustanov, pooblaščenih za izdajo veljavnih certifikatov znanja slovenščine, in/ali razviti prilagojene vstopne teste jezikovnega znanja za tuje študente.

6 Ugotovitve in priporočila

Slovenska jezikovna situacija, razprave in stališča o jeziku visokega šolstva in znanosti so primerljivi s stanjem v drugih državah: internacionalizacija kot osrednja strateška točka pobolonskega visokega šolstva še vedno ni udejanjena v konstruktivnem sobivanju večjezičnega visokošolskega področja. Ugotovitve raziskovalcev so si podobne: visokošolsko politiko vodi potreba po internacionalizaciji, ki je politično razumljena kot samoumeven znak kakovosti ter je operacionalizirana kot pridobivanje tujega osebja in študentov ob omogočanju mobilnosti lastnim študentom. Zato se angleščina privzema kot *lingua franca*.

Dobrih deset let po prvi študiji o jezikih visokega šolstva v Sloveniji je mogoče ugotoviti, da je bilo udejanjenih kar nekaj rešitev, in sicer predvsem pri jezikovnih tečajih za tuje redne in izmenjavne študent(k)e (npr. Leto plus, spletni tečaji), nabor predmetov v angleščini za izmenjavne študent(k)e, ki je hkrati tudi možnost izbirnih vsebin za domače; medpredmetno povezovanje; predmeti o strokovnem komuniciranju; tutorstvo; jezikovne tehnologije, ki omogočajo prevajanje predavanj, itd.

Jezikovna določila 8. člena Zakona o visokem šolstvu bi morale javne univerze operacionalizirati z jezikovnimi ureditvami, ki ne nastajajo mimo strategij internacionalizacije, temveč so z njimi povezane. Država in univerze morajo sredstva, namenjena internacionalizaciji, razumeti najprej kot podporo slovenščini: jezikovnim tečajem slovenščine za tuje (izmenjavne) študent(k)e in

pedagoško osebje; informacijski tehnologiji za prevajalnike, digitalizacijo slovenščine in razvoj terminologije v visokem šolstvu, predvsem pa organizacijo vseh teh dejavnosti. Prav razvoj jezikovnih tehnologij odpira vse več možnosti za sobivanje jezikov v visokem šolstvu, zato smo jo vključili tudi v naš predlog delne spremembe 8. člena.

Priporočila v nadaljevanju izhajajo iz potrebe po presejanju polarnosti med slovenščino in tujimi jeziki v slovenskem visokem šolstvu in znanosti. V zadnjih desetih letih se je izoblikovalo mnogo dobrih praks in strategij, ki omogočajo učinkovito izmenjavo ter vključevanje študentov in osebja, a so pogosto prepuščene samoiniciativnosti osebja v mednarodnih pisarnah, njihovi iznajdljivosti in volji. Prav zato bi univerze dolgoročno morale ponujati infrastrukturo, ki bi sistemsko omogočala kakovostno internacionalizacijo.

6.1 Priporočila za jezikovno upravljanje visokega šolstva

6.1.1 Pravno-formalni okvir

Upoštevač jezikovno situacijo in dosedanje razprave ob spreminjanju 8. člena Zakona o visokem šolstvu ter ugotovitve projekta Upravljanje jezikovne politike visokega šolstva: pregled stanja, dobrih praks in ukrepi, predlagamo možnost, ki bi omogočila večji nabor predmetov v tujem jeziku ter tako večjo mobilnost in internacionalizacijo, hkrati pa bi izvajalce in izvajalke predmetov na javnih univerzah zavezala k razvijanju strokovnega izrazja in omogočala slovenskim študentkam in študentom, da predavanjem, kadar se ta ne izvajajo v slovenskem jeziku, sledijo v slovenskem jeziku. Priporočilo sledi razvoju jezikovnih tehnologij, ki so že odprtokodno dostopne, predvsem razpoznavalnik govora za slovenski jezik in strojni prevajalnik za jezikovni par slovenščina – angleščina. Skrb za razvoj slovenskega jezika bi bila s črtanjem šestega odstavka odslej v celoti v pristojnosti visokošolskih zavodov, saj odpravlja obveznost pristojnega ministra iz leta 2004,²⁸ da to uredi v posebnem predpisu (kar sicer vse do danes ni bilo izvršeno). Tako se preseže tudi izgovor, da univerze čakajo na ta predpis in zato ne oblikujejo lastnih jezikovnih dokumentov. Po našem priporočilu bi se 8. člen glasil takole (dodano in odvezto je poudarjeno):

8. člen

(učni jezik)

Učni jezik je slovenski.

Visokošolski zavod lahko izvaja študijske programe ali njihove dele v tujem jeziku, pod pogoji, določenimi s statutom.

Če visokošolski zavod opravlja javno službo, se lahko v tujem jeziku izvajajo:

²⁸ Zakon iz leta 1993 te zahteve še ni imel, pojavi se v verziji leta 2004: [https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/51192#!/Zakon-o-visokem-solstvu-\(uradno-precisceno-besedilo\)-\(ZViS-UPB2\)](https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/51192#!/Zakon-o-visokem-solstvu-(uradno-precisceno-besedilo)-(ZViS-UPB2)) (dostop 2. 6. 2023).

- študijski programi tujih jezikov,
- deli študijskih programov, če pri njihovem izvajanju sodelujejo gostujoči visokošolski učitelji iz tujine ali je vanje vpisano večje število tujih študentov,
- študijski programi, če se ti programi na visokošolskem zavodu izvajajo tudi v slovenskem jeziku,
- **študijski programi ali njihovi deli, če je s tehničnimi sredstvi v slovenščini omogočeno sprotno spremljanje predavanj in opravljanje študijskih obveznosti.**

Visokošolski zavodi skrbijo za razvoj slovenščine kot strokovnega oziroma znanstvenega jezika. **O tem letno poročajo pristojnemu ministrstvu. Terminološki slovarji, ki nastanejo ob strokovno-znanstvenem delu, morajo biti odprto dostopni pod ustrezno licenco ter strojno berljivi v primerni računalniški obliki. Posebej so k temu zavezani izvajalci, ki uporabljajo tehnična sredstva za sprotno strojno prevajanje, ki so pred tovrstno izvedbo dolžni aktivno sodelovati pri posodabljanju terminologije za nemoteno prevajanje.**

Tujcem in Slovencem brez slovenskega državljanstva se omogoči učenje slovenščine.

Podrobnejši način skrbi za razvoj in učenje slovenščine določi minister, pristojen za visoko šolstvo.

6.1.2 Jezikovnostrateški dokumenti univerz in odgovornost univerz za jezikovni režim

Pri jezikovnem načrtovanju je nujna predvidljivost odločitev in protokolov pri (več)jezičnem komuniciranju, na drugi strani pa prožnost v realnih situacijah. Univerze morajo dejavno upravljati jezikovno načrtovanje in politiko, pri čemer se morajo ustrezno organizirati. Jezikovno načrtovanje in jezikovna politika univerz morata izhajati iz zavedanja celovitosti poslanstva univerze. Ta zajema kakovostno izobraževanje in raziskovanje, vpeto v mednarodni prostor, pa tudi nacionalne naloge, povezane s slovenskim jezikom, skupnostjo in državnostjo. Prav zato mora strategija internacionalizacije vsebovati operativno jezikovno strategijo. Internacionalizacija ne sme razumeti nacionalnega jezika kot ovire, ampak mora zagotoviti sobivanje jezikov ob celoviti podpori vseh predstavljenih elementov skrbi za slovenščino.

Za vključujočo večjezično podobo internacionaliziranega slovenskega visokega šolstva in hkrati njegovo odgovorno razmerje do slovenščine kot narodnega in državnega jezika bi bilo treba vzpostaviti učinkovit organizacijski okvir, ki bi zajel in omogočal vse za to potrebne dejavnosti. Glede na avtonomnost visokošolskih organizacij in njihovo specifičnost se sicer ne zdi realno, da bi vsem ustrezal popolnoma enak okvir. A skupni imenovalec je dejstvo, da mora biti za operativno

upravljanje jezikovnih zadev nekdo pristojen, odgovoren in usposobljen, najsi bo to posamezna oseba v okviru drugih delovnih nalog (na manjših ustanovah) ali pisarna z več zaposlenimi (na velikih univerzah). Vsi morajo biti seznanjeni s tem, da lahko pri takem pooblaščenem jezikovnem informatorju, informatorki oziroma jezikovni pisarni pridejo do vseh potrebnih informacij o jezikovni ureditvi svoje ustanove, možnostih jezikovnega izobraževanja, jezikovnih storitev, jezikovno-tehnološke podpore ipd.

Jezikovne pisarne bi s svojim delovanjem omogočale večjo prepoznavnost in učinkovitost že obstoječih specializiranih ustanov in teles za posamezne vidike jezikovnega načrtovanja, bodisi v okviru univerz bodisi drugih javnih ustanov; na UL sta taka Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik (organizacijsko del Filozofske fakultete) in Center za jezikovne vire in tehnologije (v sodelovanju šestih fakultet in v okviru Mreže infrastrukturnih centrov). Ti dve ustanovi v nekaterih segmentih svojega delovanja kot edini v Sloveniji opravljata tudi nacionalno pomembne naloge, zato bi bilo smiselno, da sta glede teh infrastrukturna podpora za ves slovenski visokošolski prostor.

6.1.3 Jezikovnotehnološke storitve

S hitrim razvojem tehnologij globokega učenja in velikih jezikovnih modelov (npr. GPT-4) lahko pričakujemo tudi hiter razvoj umetnointeligenčnih orodij in storitev, tako splošnih kot specializiranih za področje izobraževanja. Na to kaže dejstvo, da so univerze hitro reagirale na objavo orodja ChatGPT in sorodnih aplikacij z objavo priporočil pri uporabi umetne inteligence.²⁹ Nove možnosti umetne inteligence za upravljanje jezikovne politike visokega šolstva so tako izziv kot priložnost. V zvezi s tem so pomembni predvsem rezultati projekta Razvoj slovenščine v digitalnem okolju (financer Ministrstvo za kulturo, 2020–2023),³⁰ ki vključujejo razpoznavnik govora, strojni prevajalnik, terminološki portal, strojni povzemalnik in druga orodja s področja semantičnih jezikovnih tehnologij.

6.1.3.1 Upravljanje terminologij

Terminološki portal

V projektu je bil izdelan Slovenski terminološki portal,³¹ ki je dostopen tudi kot odprtokodna rešitev in v primeru več namestitev na različnih ustanovah deluje kot federacija portalov, kar pomeni, da je omogočeno hkratno iskanje po vsebinah vseh portalov, ki so povezani med sabo. Vsaka od univerz ali visokošolskih ustanov (ali

²⁹ Priporočila Univerze v Ljubljani: <https://www.uni-lj.si/mma/uisi/2023092013425344/?m=1695210173> (dostop 30. 10. 2023).

³⁰ Povezavi: <https://rsdo.slovenscina.eu/>, <https://www.slovenscina.eu/> (dostop 30. 10. 2023).

³¹ Povezava: <https://terminoloski.slovenscina.eu/> (dostop 30. 10. 2023).

drugih ustanov, tudi podjetij) lahko namesti svoj portal s svojo identiteto. Ob registraciji in prijavi portal omogoča tudi strojno luščenje terminoloških kandidatov iz specializiranih besedilnih korpusov, urejanje terminoloških slovarjev, zagotavljanje tehnične podpore za terminološko svetovanje, ki je v trenutni različici portala neposredno povezano s terminološko svetovalnico na ZRC SAZU.

Korpus akademske slovenščine in Nacionalni portal odprte znanosti

Korpus OSS (Open Science Slovenia) je besedilni korpus akademske slovenščine, ki je sestavljen iz besedil, dostopnih na Nacionalnem portalu odprte znanosti.³² Jezikovni načrti na univerzah naj vključujejo organizacijo in financiranje uporabe terminološkega portala (ali portalov) za sistematično terminološko delo po znanstvenih področjih. Univerze skrbijo za delovanje in sprotno polnjenje portala OSS oziroma svojih repozitorijev znanstvenih del. Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije skrbi za redno posodabljanje korpusa akademske slovenščine (preko infrastrukture CLARIN.SI).

6.1.3.2 Strojno prevajanje v realnem času

UL med letoma 2021–2024 izvaja projekt Online Notes (ON), namenjen razvoju sistema za avtomatizirano prevajanje slovenskih predavanj v tuje jezike. Razvoj poteka pod vodstvom Fakultete za računalništvo in informatiko v sodelovanju s Centrom za jezikovne vire in tehnologije UL. Cilj projekta je povečati dostopnost predavanj za tuje študente v Sloveniji in tujini ter za ciljne skupine s senzornimi oviranostmi: tujim študentom bo omogočeno spremljanje predavanj v slovenskem jeziku; prepisi predavanj v slovenskem jeziku bodo povečali dostopnost gluhim in naglušnim; izvlečki in posnetki predavanj, ki bodo dosegljivi preko posebnega portala, bodo dopolnjevali elektronska študijska gradiva.

6.1.3.3 Jezikovnotehnoški pripomočki za podporo pri pisanju znanstvenih besedil v slovenščini

Za pomoč pri pisanju znanstvenih besedil v angleškem jeziku obstaja vrsta pripomočkov, npr. Grammarly, InstaText itd. Za slovenščino podobnega pripomočka še ni. Z razvojem tehnologij globokega učenja, velikih jezikovnih modelov in drugih tehnologij je razvoj primerljivih aplikacij olajšan, zato je smiselno podpreti razvoj orodja za podporo pri pisanju znanstvenih besedil v slovenščini. Podobno bi bilo smiselno podpreti tudi razvoj specializiranih klepetalnih robotov.

³² Povezava: <http://openscience.si/> (dostop 30. 10. 2023).

7 Sklep

Zveze skrb za slovenski jezik, skrb za strokovno izrazje v slovenskem jeziku, razvoj strokovne slovenščine ipd., ki se desetletje pojavljajo v strateških dokumentih slovenske države, visokega šolstva in znanosti, je treba udejanjiti v organiziranem in podpornem okolju visokošolskih institucij. Pristojno ministrstvo lahko z namenskim financiranjem za organizirano okolje in povezovanje dejavnosti poskrbi, da bo kakovost visokega šolstva razumljena tudi kot skrb za slovenski jezik v visokem šolstvu in znanosti ter da internacionalizacija ne bo videna kot izginjanje slovenščine kot študijskega in znanstvenega jezika.

Literatura³³

Bolton, Kingsley in Kuteeva, Maria, 2012: English as an academic language at a Swedish university: parallel language use and the ‘threat’ of English. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 33/5. 429–447. DOI: <https://doi.org/10.1080/01434632.2012.670241>.

Darquennes, Jeroen, du Plessis, Theo in Soler, Josep, 2020: Language diversity management in higher education: towards an analytical framework. *Sociolinguistica* 34/1. 7–29. DOI: <https://doi.org/10.1515/soci-2020-0003>.

Delaney, Michael Skerrett, 2016: Moving the field forward: a micro–meso–macro model for critical language planning. The case of Estonia. *Current Issues in Language Planning* 17/1. 106–130. DOI: <https://doi.org/10.1080/14664208.2016.1126216>.

Dimova, Slobodanka, Hultgren, Anna Kristina in Jensen, Christian, 2015: English-medium instruction in European higher education: review and future research. Dimova, Slobodanka, Hultgren, Anna Kristina in Jensen, Christian (ur): *English-Medium Instruction in European Higher Education*. Berlin: De Gruyter Mouton. 317–324. DOI: <https://doi.org/10.1515/9781614515272-016>.

Giles, Howard, Bourhis, Richard Y. in Taylor, Donald M., 1977: Towards a theory of language in ethnic group relations. Giles, Howard (ur.): *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. London/New York: Academic Press. 307–348.

Jenkis, Jennifer, 2014: *English as a lingua franca in the international university: The politics of academic English language policy*. New York: Routledge.

Kalin Golob, Monika, Stabej, Marko, Stritar Kučuk, Mojca, Červ, Gaja in Kropivnik, Samo, 2014: *Jezikovna politika in jeziki visokega šolstva v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.

Kalin Golob, Monika, Stabej, Marko, Stritar Kučuk, Mojca in Červ, Gaja, 2012: *Primerjalna študija o učnem jeziku v visokem šolstvu v Republiki Sloveniji in izbranih evropskih državah: raziskava po javnem naročilu in pogodbi 3330-12-784015*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za družboslovnoterminološko in publicistično raziskovanje. <https://repositorij.uni-lj.si/izpisgradiva.php?Id=45426>. (Dostop 30. 10. 2023.)

³³ Spletni viri, uporabljeni pri posameznih poglavjih, so navedeni v opombah.

Kalin Golob, Monika, Stabej, Marko, Stritar Kučuk, Mojca, Červ, Gaja in Kropivnik, Samo, 2017: Stayin' Alive? National Language and Internationalisation of Higher Education. The Case of Slovenia. *Croatian Journal of Education* 19/4. 1059–1104.

Klinar, Marjeta, Pisek, Staša, Stritar Kučuk, Mojca in Šter, Helena, 2022: Poučevanje slovenščine za redno vpisane tuje študente na Univerzi v Ljubljani. Pirih Svetina, Nataša in Ferbežar, Ina (ur.): *Na stičišču svetov: slovenščina kot drugi in tuji jezik*. Obdobja 41. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani. 185–194. DOI: <https://doi.org/10.4312/Obdobja.41.185-194>.

Kuteeva, Maria in John Airey, 2014: Disciplinary differences in the use of English in higher education: reflections on recent language policy developments. *High Education* 67. 533–549.

Kuteeva, Maria, 2014: The parallel language use of Swedish and English. The question of "nativeness" in university policies and practices. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 35/4. 332–344.

Lengar Verovnik, Tina, Logar, Nataša in Kalin Golob, Monika, 2013: *Slovenščina kot strokovni jezik na slovenskih univerzah: pregled stanja ter razčlenitev pomena, načina in možnosti njene večje vključitve*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije. http://mk.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/slovenski_jezik/Slovenscina_kot_strokovni_jezik_na_slovenskih_univerzah_01.pdf. (Dostop 30. 10. 2023.)

Lo Bianco, Joseph, 2005: Including discourse in language planning theory. Bruthiaux, Paul, Atkinson, Dwight, Eggington, William, Grabe, William in Ramanathan, Vaidehi (ur.): *Directions in applied linguistics*. Bristol, Blue Ridge Summit: Multilingual Matters. 255–263. DOI: <https://doi.org/10.21832/9781853598500-022>.

Lo Bianco, Joseph, 2010: Strateški načrt za večjezičnost in večpismenost v Sloveniji. Ivšek, M. (ur.): *Pot k jezikovni politiki v izobraževanju*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 35–57.

Logar, Nataša, 2021: Writing in academic Slovene: state and origins of students' knowledge and skills. *Slovenski jezik – Slovene linguistic studies* 13. 85–105. DOI: <https://doi.org/10.3986/sjsls.13.1.05>.

Orduna-Nocito, Elena in Sanchez-García, Davinia, 2022: Aligning higher education language policies with lecturers' views on EMI practices: A comparative study of ten European Universities. *System* 104. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.system.2021.102692>.

Robertson, Susan L. in Kedzierski, Matt, 2016: On the move: Globalizing higher education in Europe and beyond. *The Language Learning Journal* 44/3. 276–291. DOI: <https://doi.org/10.1080/09571736.2016.1198100>.

Saarinén, Taina in Rontu, Heidi, 2018: University language policies: How does Finnish constitutional bilingualism meet the needs for internationalisation in English. *European Journal of Language Policy* 10/1. 97–119. DOI: <https://doi.org/10.3828/ejlp.2018.5>.

Saarinén, Taina in Taalas, Peppi, 2017: Nordic language policies for higher education and their multilayered motivations. *Higher Education* 73/4. 597–612. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10734-015-9981-8>.

Shirahata, Mai in Lahti, Malgorzata, 2022: Language ideological landscapes for students in university language policies: inclusion, exclusion, or hierarchy. *Current Issues in Language Planning* 24/3. 272–292. DOI: <https://doi.org/10.1080/14664208.2022.2088165>.

Skerrett, Delaney Michael, 2016: Moving the field forward: a micro–meso–macro model for critical language planning. The case of Estonia. *Current Issues in Language Planning* 17/1. 106–130. DOI: <https://doi.org/10.1080/14664208.2016.1126216>.

Soler-Carbonell, Josep, Saarinen, Taina in Kibbermann, Kerttu, 2017: Multilayered perspectives on language policy in higher education: Finland, Estonia, and Latvia in comparison. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 38/4. 301–314. DOI: <https://doi.org/10.1080/01434632.2016.1198356>.

Vila, F. Xavier, 2021: The hegemonic position of English in the academic field. *European Journal of language Policy* 13/1. 47–73. DOI: <https://doi.org/10.3828/ejlp.2021.5>.